

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת לך לך תשע"ב

לימוד תורה - מתוך ידיעת ערכה של תורה

נסיונות האדם - רק למראית עין

הקב"ה מצוה על אברהם אבינו: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, אל הארץ אשר אצרך" (בראשית יב, א). ציווי זה אינו הפעם היחידה בה אומר הקב"ה לאברהם "לך לך". גם בפרשה הבאה הוא אומר לו: "קח נא את בנך... ולך לך אל ארץ המצרים..." (שם כב, ב). עוד פעם "לך לך". אלא שיש הבדל בין שתי הפעמים. ב"לך לך" הראשון מצטווה אברהם לנטוש את העבר שלו. "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך". אין מולדת, אין בית אבא, אין שום דבר. "שורף" את כל העבר. לעומת זאת, ב"לך לך" השני מצטווה אברהם "לשורף" את העתיד שלו. "קח נא את בנך... ולך לך אל ארץ המצרים, והעלהו שם לעלה..." אם יצחק נשחט, אין המשך ואין עתיד לאברהם אבינו. אברהם נדרש כאן לנתר על עתידו.

אלא שכל זה הוא רק למראית עין. האמת היא, שאברהם לא מפסיד לא את העבר ולא את העתיד. את העתיד הוא לא מפסיד, כי הקב"ה לא התכוין באמת שאברהם ישחט את יצחק. וגם את העבר הוא לא מפסיד, שהרי הקב"ה מבשר לו בברית בין הבתרים, "וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם" (שם טו, טו). "ללמדך, שעשה תרח תשובה" (רש"י שם), ומקום מושבו בעולם האמת הוא עם כל הצדיקים, ולשם עתיד גם אברהם להגיע, ולפגשו שם.

הרי שכל הנסיונות של אברהם הם רק למראית עין. למראית עין נאלץ אברהם לעבור יסורים גדולים, לנתר על העבר, ולנתר על העתיד. אבל אלקים חֲשָׁבָה לטובה. לא העבר נשרף, ובודאי שלא העתיד. הכל קיים. וכך גם בנסיונות האחרים שעבר אברהם. הוא נשלך לכבשן האש, אך לא קורה לו שום דבר (רש"י שם יא, כח). בניגוד להרן שכן נשרף שם (רש"י שם), לאברהם לא קורה כלום. הנסיון היה, אם יסכים להיות מושלך לכבשן האש. אבל אחרי שהסכים - האש לא שולטת בו. וכך גם בענין ברית המילה. הוא חושש לעשות, מתיעץ בענין עם ענר אשכול וממרה (רש"י שם יד, יג), אבל למעשה לא קרה לו שום נזק מברית המילה. היה נסיון, אבל שום דבר לא קרה באמת.

הקב"ה דואג לאברהם אבינו, והרבה פעמים גם לנו. דברים שנראים כנסיון גדול - בסוף מתברר שלא היתה בהם שום בעיה. אדם צריך רק לקבל את ההחלטות הנכונות, והקב"ה כבר דואג שלא יצא מהן נזק.

חז"ל אמרו, "לעתיד לבוא מביא הקב"ה ליצר הרע, ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין והללו בוכין. צדיקים בוכין ואומרים: היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה! ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה!" (סוכה נב, א). חז"ל מדברים על העתיד לבוא, אבל נראה שגם בעולם הזה זה כך, אך להפך: הרשעים עושים מן היצר הרע

הר גבוה, טוענים שאי אפשר להתגבר עליו, ואילו הצדיקים עושים ממנו חוט השערה, שקל מאד להתגבר עליו. כיצד עושים מן היצר "חוט השערה"? - זוהי באמת עבודה גדולה. אבל אחת התשובות לכך היא, שהדבר תלוי, עד כמה אדם באמת רוצה להתגבר על יצרו. הרי במילי דעלמא, אם אדם מחליט שחשוב לו מאד להגיע למטרה מסוימת - כל הקשיים מתגמדים בעיניו. הוא לא כל כך רואה את הקשיים. לעומת זאת, אם המטרה אינה חשובה לו, הוא רואה את כל הקשיים שעומדים בדרך, והם נראים לו כ"הר גבוה".

יעקב אבינו צריך לעבוד שבע שנים כדי לקבל את רחל מלבן - "וַיְהִי בְעֵינָיו כְּמִים אֶחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֶתָּה" (בראשית כט, כ). המפרשים כבר שואלים, הרי כשאדם מחכה מאד למשהו, כל יום נראה לו כנצח! ואיך אומרת כאן התורה, ששבע שנים שהמתין יעקב לרחל, נראו לו "כְּמִים אֶחָדִים" בלבד? חושבני שאין זו קושייה. נראה לי, שאין כוונת הפסוק לתאר את הרגשתו של יעקב ביחס להמתנה שהיה צריך להמתין שבע שנים, ולומר שזמן זה עבר עליו כאילו היה רק "מִים אֶחָדִים", אלא הכוונה היא, ש"מחיר" של עבודת שבע שנים נחשב בעיני יעקב כמחיר נמוך מאד. הוא מבין את יקרת ערכה של רחל, והוא לא רואה בעבודת שבע שנים עבודה מחיר מוגזם. כאילו בקשו ממנו לעבוד עבודה ימים אחדים בלבד¹. [אמנם רש"י פירש על פי מדרש חז"ל באופן אחר (עי' רש"י שם), אבל לפי הפשט, הביאור הוא כפי שהסברנו]. הרי יעקב עצמו הוא זה שהציע ללבן "אֶעֱבֹדךָ שְׁבַע שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתִיךָ הַקְּטָנָה" (שם, יח). לא לבן הוא זה שהציע את המחיר הזה, אלא יעקב בעצמו! מפני שיעקב מבין, שבעד רחל - אין זה מחיר מוגזם. זה שלבן רימה אותו והוא עבד ארבע עשרה שנה, זהו ענין בפני עצמו. אבל בסופו של דבר, מי שהפסיד בעסקה הזו הוא לבן. הוא לא ידע איזו מתנה טובה הוא נותן ליעקב, כשנתן לו גם את לאה. אם היה יודע, לא היה נותן. אבל יעקב לא ראה בשבע שנות עבודה מחיר מוגזם עבור רחל. כשאדם רוצה בְּדָבָר, ומעריך את הדבר - גם מחיר גבוה נראה לו מחיר זול. וכשהוא לא רוצה בדבר - המחיר נראה לו יקר. וכך גם בעניני שמים: אם יש לאדם אהבת ה' - כל הקשיים בלימוד התורה ובקיום המצוות מתגמדים בעיניו. נראים לו כחוט השערה, שאין קושי להתגבר עליו. אבל הרשע שאין לו אהבת ה', רק אהבת עולם הזה - אצלו הקשיים מתגברים: "איך התורה דורשת ממני לעשות דברים כאלה? הרי זה כל כך קשה! בלתי אפשרי!..." כי בעולם הזה - היצר הרע נראה לרשע כהר גבוה, ולצדיק הוא נראה כחוט השערה. בעולם הבא - זה יראה אחרת.

שלמה בתוך שאר חולי ישראל. ביקור חולים כולל גם לדאוג לחולה לרופא מומחה או לאחות צמודה אם הוא צריך לכך, להטיסו לחו"ל לניתוח במידת הצורך, ולדאוג לכל הסידורים הנצרכים לזה. גם הוצאות "ביקור חולים" עלולות אפוא להסתכם במאות אלפי שקלים.

והנה, ברור שהשכר שהקב"ה משלם לאדם עבור מצנה שעשה, אינו פחות מן ההוצאה שהוציא עבורה, שהרי ודאי שה' לא יתן לנו פחות ממה שהשקענו. נמצא אפוא, שהשכר עבור ביקור חולים והכנסת כלה, איננו פחות מערך של כמה מאות אלפי שקלים. והנה, אנו אומרים שם בברייתא - "ותלמוד תורה כנגד כולם". אם תלמוד תורה כנגד כולם, הרי שהשכר עבור כל פעם שאנו מקיימים מצנת תלמוד תורה, אפילו בשיעור הקטן ביותר, [אפילו מילה אחת!] מגיע לכמה מאות אלפי שקלים! והנה, ה"חפץ חיים" עשה חשבון, שבמשך דקה אחת של לימוד תורה [כשלומדים כמו שצריך...] אפשר ללמוד מאתיים מילים! ("תורת הבית" פ"ב) הרי שאת השכר העצום שהזכרנו, יש להכפיל במאתים עבור כל דקה של לימוד תורה! עשרות מליוני שקלים - זהו השכר המגיע לנו עבור כל דקה של לימוד תורה! נו, עבור שכר כזה כדאי כבר להתאמץ!... אפילו ה"הסתדרות" היתה מסכימה שכדאי לעבוד עבור שכר כזה!...

כמוכן, כפי שכבר הזכרנו, חשבון זה הוא שטותי ושקרי, שהרי אי אפשר למדוד ולהעריך את העוה"ב בשקלים. רק מפני שאין לנו כלים לבטא את שְׂכַר עוה"ב במונחים אמיתיים, אנו מוכרחים לבטא אותו בשקלים. אבל האמת היא, שאין לנו שום השגה בערכו של עוה"ב. גם מיליארדי שקלים הם כאין וכאפס לעומת השכר האמיתי של עולם הבא. הרי חז"ל אמרו, "יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז". מה פירוש שעה של "קורת רוח" בעולם הבא, ומה פירוש "כל" חיי העולם הזה? הסבירו בזה, ש"קורת רוח" איננה עצם הנאת עוה"ב, אלא רק הנאה קטנה וצדדית, כעין ריח טוב של תבשיל לעומת טעמו. ובפירוש "כל" חיי העולם הזה הסבירו, שהכונה היא לריכוז כל ההנאות שיש לבני אדם בעולם הזה, מאכילה ושתייה ודירה ומלבושים וכסף וזהב וכל מה שיש בעולם הזה; ולא רק של אדם אחד, אלא של כל מליארדי הברואים שהיו ושיהיו במשך כל ששת אלפי שנות קיום העולם. זהו "כל" חיי העולם הזה (עי' מכתב מאליהו ח"א עמ' 4). אומרים אפוא חז"ל, ששעה אחת של "קורת רוח" - של הנאה צדדית ושולית בעוה"ב, שאיננה אפילו עצם ההנאה של עולם הבא - שקולה יותר מכל המאכלים והבגדים והכסף והמכוניות של כל ברואי העולם הזה במשך כל הדורות! אם כך, הרי שגם אם נאסוף את כל הכסף שבעולם, דולרים ויורו ופרנקים ושקלים, לא נגיע למחירה של הנאה הכי קטנה של עולם הבא.

אפשר א"כ להבין, כמה גדול הוא השכר של עוה"ב. ואם "תלמוד תורה כנגד כולם", הרי השכר על לימוד תורה הוא עוד יותר מכל הנ"ל. מי שמבין זאת, וחי בהרגשה כזאת - אין לו קשיים בלימוד. יכול ללמוד בלי קשיים. לא יחפש

התורה - עצם החיים!

אנו בני ישיבה. מה היעד שלנו? היעד שלנו הוא ללמוד תורה. להשיג הרבה בתורה, ולהיות גדולי תורה. גם בענין זה, צריך לדעת, שכמה שנבין יותר טוב כמה גדול ונשגב הוא היעד, להיות גדולים בתורה - כך ילכו הקשיים ויעלמו. מי שלא מבין טוב את היעד - הקשיים בעיניו גדולים מאד. הוא חושב: "כמה קשה ללמוד, כמה קשה להבין, מה רש"י רוצה, מה תוספות רוצים, ללמוד עוד דף ועוד דף"..." מי שמרגיש מה ערכה של תורה, מבין שהתורה היא חיינו - שום דבר לא קשה בעיניו. הכל כדאי.

מסופר, שבדור שלפנינו התקיימה פעם אסיפת רבנים, לדון על מצב עניני הדת. התבטא שם אחד הרבנים ואמר, שהתורה כל כך נחוצה לנו, ממש כמו אויר לנשימה! קם הגר"ר ברוך בער ליבוביץ זצ"ל (ה"ברכת שמואל") ואמר: לא נכון! התורה איננה כמו אויר לנשימה, אלא הרבה יותר מכך! האויר - אינו אלא אמצעי לחיים, ואם יקום מדען וימציא דרך לחיות בלי אויר, נוכל לחיות גם בלי אויר. אבל התורה אינה כן. התורה איננה רק אמצעי לחיים, אלא היא החיים עצמם! "כי הם חיינו" נאמר על התורה - ולא רק אמצעי לחיינו².

מי שמבין זאת - שום דבר לא קשה בעיניו. מי שלא מבין זאת - ימצא כל סבה לבטל את זמנו. גם סבה קטנה עלולה להוציא אותו מן הלימוד. לעומת זאת, מי שמבין מה ערכה של תורה - סבות קטנות לא מוציאות אותו מהלימוד, וגם כשמוכרח לצאת, הוא חוזר אל הגמרא כמה שיותר מהר. הכל תלוי, איך מסתכלים על התורה, ואם מבינים את רום ערכה.

הגר"א ז"ל אומר, שעבור כל רגע ורגע שאדם חוסם את פיו שלא לדבר בו דברים בטלים, הוא זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך וברייה יכולים לשער (אבן שלמה פ"ז אות א'). ואם זה השכר שמקבל האדם כשחוסם את פיו ולא אומר כלום, כל שכן כשפותח את פיו ואומר דברי תורה, הרי אז השכר הרבה יותר, כי "תלמוד תורה כנגד כולם" (פאה פ"א מ"א). איננו יכולים להשיג ולהבין כלל את האור הגדול שאפשר להשיג על ידי לימוד תורה.

השכר העצום עבור לימוד תורה

אם ננסה בכל זאת להעריך כמה שווה התורה שאנו לומדים - אפשר לעשות בזה חשבון כספי פשוט. [כמוכן, ערכה של תורה לא נמדד בכסף, ולא יסולא בפז. "קָהָה הִיא מְפַנֵּינִים, וְכָל חֶפְצֵיךָ לֹא יִשְׁווּ קָה" (משלי ג, טו). ובכל זאת, כדי לשכר את האוון, וכדי לקרב את הדברים אל עולם המושגים שלנו, ננסה לחשב מהו גובה השכר עבור תלמוד תורה במונחים של כסף].

אנו אומרים בכל בקר, "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, והקין קימת לו לעולם הבא" וכו'. בין הדברים שמוזכרים שם בברייתא - הכנסת כלה. מהי הכנסת כלה? "הכנסת כלה" זה לא רק לרקוד קצת בחתונה ולאכול שם רבע עוף. "הכנסת כלה" כוללת גם קניית דירה לכלה, קניית רהיטים, קניית בגדים, מכונת כביסה וכל שאר הדברים שהכלה צריכה, וכן לדאוג לאולם ותזמורת וכו'. ההוצאות עשויות להסתכם במאות אלפי שקלים. כך גם בנוגע לביקור חולים. ביקור חולים זה לא רק לשאול את החולה "מה שלומך" ולאחל לו רפואה

אך יש עוד דבר שצריך אותו, בשביל ליצור כלי קיבול לעוה"ב. לשם כך, לא די בלימוד תורה, אלא צריך גם מדות טובות. בלי מדות טובות - קשה מאד לקבל עוה"ב. ה' רוצה אנשים כאלו, שבעוה"ז משתדלים לקנות את המדות הטובות, לתקן את נשמתם שתהיה בעלת מדות טובות, רק כך יהיה לאדם כלי קיבול טוב לעוה"ב. שתהיה לאדם אהבת חסד, עין טובה, לשמוח בשמחת אחרים, להשתדל להטיב לאחרים כמה שיותר, אלו הם התיקונים הנדרשים כדי ליצור כלי קיבול לעוה"ב.

ברוחניות - אין להסתפק במועט!

למה צריך לעמול כל כך על כלי קיבול גדול לעוה"ב? למה לא מספיק כלי קטן? כי בגשמיות - מידה טובה היא להסתפק במועט, ולא לבקש בקשות מופרזות (ברכות נ, א). אבל בתורה ובענינים רוחניים - "הִרְחֵב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ" (תהלים פא, יא). צריך לבקש בשפע, ולא להסתפק במועט (ברכות ס). למשל: חנה באה לשילה, ומבקשת מה' שיתן לה בן. אם ה' יתן לה בן רגיל, זה כבר הישג יפה מאד. הרבה אנשים היו כבר מרוצים. אבל חנה לא מסתפקת בזה. היא מבקשת "וַיִּתְּתָהּ לְאַתָּתָךְ זֶרַע אֲנָשִׁים" (שמו"א א, יא). מהו זֶרַע אֲנָשִׁים? - זרע ששקול כשני אנשים (ברכות לא, ב). ואלו שני אנשים? - שני צדיקים, כמובן. ולא סתם צדיקים, אלא כמו משה ואהרן! (ע"ש) כך היא מבקשת! אמנם אם הבן יהיה כמו יהושע וכלב, או כמו אלעזר ואיתמר, זה גם לא מעט, אבל אם אפשר יותר מכך, צריך לבקש על יותר. צריך לבקש כמו משה ואהרן!

ואכן, חנה זוכה שבקשתה תתמלא: "מִשֶּׁה נֶאֱהָרַן בְּכֹהֲנָיו, וַיִּשְׁמָוּ אֶל בְּקָרְאֵי שְׁמוֹ" (תהלים צט, ו) - שמואל שקול כמשה ואהרן. כמובן, לא לגמרי ח"ו, "לֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" (דברים לד, י; ועי' בעיקר השביעי מ"ג עיקרי האמונה), אבל מבחינה מסוימת שמואל שקול כנגד משה ואהרן, כפי שרואים בפסוק. כי ברוחניות צריך לשאוף לגדולות, וכשואפים לגדולות - מקבלים גדולות. אם היתה חנה מסתפקת במועט, היתה מבקשת כשני צדיקים פשוטים, או כשני יהודים פשוטים. אבל היא אינה מסתפקת כשני אנשים פשוטים, וגם לא כ"סתם" שני צדיקים, אלא כשני הצדיקים הגדולים ביותר, שאין בעולם דוגמתם. ועל כן, בצרוף תפלתה, שנאמרה בודאי מעומקא דליבא, היא אכן זוכה לזה.

מצד שני, אמנם דרושה הסתפקות במועט בגשמיות, אבל אסור להגזים בזה. אם מישוהו יותר מדי יסתפק במועט באכילה, או בשינה, הוא לא יצליח ללמוד. אמנם המשנה אומרת "פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל" (אבות פ"ו מ"ד), אבל הנהגה זו היתה ראויה רק לתנאים הקדושים. לא לנו. אם מישוהו אצלנו יאכל רק פת במלח, וישתה רק מים במשורה, הסוף יהיה שהוא יישן לא רק על הארץ, אלא גם על הסטנדר, ולא יוכל ללמוד. אנו צריכים לאכול טוב ולישון טוב, כדי שיהיה לנו כח ללמוד. מוכרחים לתת לגוף את מה שהוא

תירוצים לא ללמוד, אלא להפך, יחפש תירוצים כן ללמוד. איך להפטר מכל ההפסקות בלימוד, ורק להשקיע את עצמו בלימוד התורה.

להכין כלי קיבול לקבל בהם "עולם הבא"

והנה, בגלל ערכה העצום של התורה, החומר של ביטול תורה הוא גדול מאד. חז"ל אמרו, "פִּי דָבַר ה' בְּנֶה" (במדבר טו, לא) - זה מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק (סנה' צט, א). מדוע זהו ביטול לתורה, אם אדם יכול לעסוק בתורה והוא אינו עושה כן? - כי אם מונחים לפני אדם ערימות גדולות של שטרי כסף (של הפקר), והוא לא נוגע בהם ולא לוקח אותם, סימן שלדעתו אין שום ערך לניירות האלה. אם כך, זהו "פִּי דָבַר ה' בְּנֶה". מונחים לפניך מאות אלפי שקלים (כפי שהדגמנו)! למה אינך לוקח??? למה אינך מרים??? - זהו הבזיון הגדול ביותר, שיש באפשרותך ללמוד, ואינך לומד. כמובן, אדם צריך לפעמים לנח, וצריך גם לאכול, ולעסוק לפרנסתו, אבל כשאין לו שום סבה והוא לא לומד, זהו "פִּי דָבַר ה' בְּנֶה", והעונש על כך הוא חמור מאד - "הִפְרַת תְּפִירַת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא, עֲוֹנָה בָהּ" (במדבר שם). הִפְרַת בְּעוּה"ז, תְּפִירַת לְעוּה"ב (סנה' שם). זוהי החומרה הגדולה של מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק.

ויש הרבה מה ללמוד בתורה. יש את המסכת הישיבתית, יש מעבר למסכת הישיבתית, יש תנ"ך, ויש משניות, ורמב"ם, ועוד ספרים, או אפשר ללמוד, ויש הרבה מה ללמוד. ואמרו חז"ל: "בא וראה, שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, כלי ריקן - מחזיק, מלא - אינו מחזיק. אבל הקב"ה אינו כן. מלא - מחזיק, ריקן - אינו מחזיק" (ברכות מ, א). כלומר: מדת בשר ודם, כלי ריקן, אפשר להכניס לתוכו מה שרוצים - מים, יין, או כל דבר אחר. ואילו לכלי מלא - אי אפשר להכניס דבר. אבל הקב"ה, דווקא לכלי ריקן הוא לא מכניס דבר, ואילו לכלי מלא הוא מכניס עוד ועוד. כמה שהאדם יותר מלא בתורה, הוא יוצר לעצמו כלי קיבול יותר גדול, לקבל יותר ויותר תורה. האדם עצמו יוצר לעצמו את כלי הקיבול, להיות מסוגל לקבל את התורה. לפי מה שאדם לומד, יהיה לו כלי קיבול גדול לקבל את התורה, וזהו גם כלי הקיבול לעולם הבא. עם מה שאדם לומד בעוה"ז, הוא יכול להשיג את טוב ה' בעוה"ב. אם יש לו כלים גדולים, יוכל לקבל הרבה בעוה"ב, ואם הכלים קטנים, יוכל לקבל רק מעט. בעוה"ז אפשר לפתח את הכלים ולהגדילם. בעוה"ב - זה כבר מאוחר מדי. אם לומדים הרבה בעוה"ז, מכינים כלי קיבול גדולים, שיוכלו לקבל הרבה דעת אלקים בעוה"ב.

מי שלומד הרבה, מקבל שאיפה ללמוד יותר. אצל גדולי ישראל יש שאיפה ללמוד עוד ועוד. יש גדולי ישראל שחיים איתנו היום, וגדולי ישראל שכבר הלכו לבית עולמם, כמה שאדם היה גדול יותר - היתה לו יותר שאיפה ללמוד, כי הוא יצר לעצמו כלי קיבול יותר גדול. הגר"א ידע המון, והוא רצה ללמוד עוד ועוד. הוא בכה כשנאלץ להפרד מהעוה"ז, כי רצה ללמוד עוד (עי' 'עליות אליהו' הערה ק"ז). בעוה"ב הוא כבר לא יכול ליצור לעצמו כלי קיבול. מה שיצר בעוה"ז, זה מה שיהיה לו בעוה"ב. יותר לא יהיה לו.

בחזרה אינן ניזוקין, היה לומר שיכולים לחזור בחשכה. [ולומר שהסתפק בין שתי הדעות, זהו דוחק].

על פי הדברים שהזכרנו, נראה לבאר כך: רב סבר, ש"שלוחי מצוה אינן ניזוקין" הוא רק בהליכה, ועל החזרה - אין הבטחה שלא יזוקו. אלא שהחזרה, לא תמיד היא רק חזרה. לפעמים החזרה עצמה נחשבת להליכה לדבר מצוה. כיצד? אם אדם חוזר לביתו מפני ש"ברוך ה' הסדר נגמר ואפשר ללכת לישון" - זו איננה הליכה לדבר מצוה. אבל אם אדם חוזר לביתו לאכול ולישון כדי שיהיה לו כח ללמוד מחר, הרי אצלו גם החזרה היא הליכה לדבר מצוה! הוא אינו "חוזר" כעת מדבר מצוה, אלא "הולך" לדבר מצוה, להכין עצמו ללימוד של מחר; כפי שכתב הרמב"ם, שמי "שמחשבתו ככל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה', אפילו בשעה שהוא ישן... נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא". זהו שאמר רב, שלגבי הליכה לבית המדרש - "עלי ועל צוארי", שהרי זו הליכה לדבר מצוה, ומובטחים שלא יזוקו בדרך. אבל בחזרה הביתה - על זה אי אפשר להבטיח כלום. כי בזה הדבר מסור ללבו של כל אחד ואחד, אם חוזר כדי ללמוד מחר, או שתזור סתם.

יהי רצון שנזכה כולנו להיות מעוסקי התורה לשמה, להתחיל את ה"זמן" בשאיפה לגדול בתורה ויראת שמים, להשיג מה שיותר בתורה, להגדיל את כלי הקיבול שלנו, ונזכה כולנו לראות בטוב ה' לאורך ימים, אמן ואמן.

צריך, וסיפוק צרכיו ההכרחיים של הגוף הוא לא רק מעשה גשמי, אלא גם מעשה רוחני, כפי שכותב הרמב"ם, שהאוכל וישן מתוך כונה "שיהא גופו שלם וחזק, כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה'", הרי זה "עובד את ה' תמיד" ³... מפני שמחשבתו ככל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה'. ואפילו בשעה שהוא ישן... נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא" (רמב"ם הלכ' דעות פ"ג ה"ב וה"ג). אם אדם אוכל כדי שיהיה לו כח ללמוד, אז גם האכילה שלו היא עבודת ה', ואם אדם ישן כדי שיוכל ללמוד, אז גם השינה שלו היא עבודת ה'. אז לא להסתפק במועט מדי. צריך להסתפק במועט, אבל לא במועט מדי ⁴, כי צריך לשמור על הכוחות, לצורך לימוד התורה ועבודת ה'.

שלוחי מצוה אינן ניזוקין - בהליכתו, או גם בחזרתו?

על פי דברינו אפשר לבאר את הגמרא במסכת פסחים. הגמרא מביאה, שבני הישיבה שאלו את רב, האם תלמידים הגרים בריחוק מקום מבית המדרש רשאים לבוא אליו מוקדם בבוקר (כשעוד חשון בחוץ), או שצריכים לחשוש לסכנת הדרכים, ולצאת מביתם רק לאחר שיאיר היום. אמר להם: יכולים לבוא! עלי ועל צוארי! (כלומר: ודאי לא יזוקו, כיון שהולכים לדבר מצוה). שאלו אותו: האם גם לשוב לביתם בסוף היום יוכלו בשעת החשכה? אמר להם: איני יודע (פסחים ח, ב). וקשה לכאורה: הרי חז"ל נחלקו, האם "שלוחי מצוה אינן ניזוקין" הוא רק בהליכה אל המצוה, או גם בחזרה ממנה (שם). ממילא צריך להבין, כיצד סבר רב? אם סבר שרק בהליכה אינן ניזוקין, היה לו לומר שלא יחזרו בחשכה. ואם סבר שגם

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. וכן פירש המלבי"ם (בפירושו ראשון).

2. ומובא, שה"חפץ חיים" זצ"ל היה אומר, שזהו ביאור הפסוק, "פי לא דָּבַר רַק הוּא מִקָּם, פי הוא חַיִּיכָם" (דברים לב, מז). והיינו, ד'ריק' פירושו שהדבר קיים, אלא שאינו מלא, וכמו כלי ריק, שהכלי קיים, אלא שהוא ריק מכלום. והנה, בכל המעלות והתשבחות שאצל בני אדם, כגון עושר - מי שאין לו ממון, הוא חסר את מעלת העושר, אבל האדם עצמו - קיים. וכמו כן, מי שאינו יודע לשיר ולזמר, הוא ריק מן המעלה של זמרה, אבל האדם עצמו - קיים. לעומת זה, אדם מת, לא שייך לומר שהוא קיים, ורק שהוא "ריק" מן המעלה של החיות. אלא אדם זה אינו קיים כלל! ואמר ה"חפץ חיים" זצ"ל, שזהו ביאור הפסוק "פי לא דָּבַר רַק הוּא מִקָּם". היינו, דאדם בלי תורה, איננו רק "ביק" מן המעלה של תורה, אלא כמת הוא חשוב, וכמי שאינו קיים כלל. ולמה? - "פי הוא חַיִּיכָם"! שהתורה אינה רק איזו מעלה ותוספת לאדם, אלא היא עצם חייו, ובלי זה הוא כמת, ואין לו מציאות כלל ("מגד גבעות עולם" להג"ר מיכל זלמן שורקין ח"א עמ' י"ט).

3. היינו, אפילו בזמן שעוסק בצרכי הגוף.

4. ומסופר על החזון אי"ש, שנשאל פעם, כמה שעות צריך אדם לישון ביממה, ואמר - שמונה. שאלו אותו: והלא אחד מארבעים ושמונה דברים שתורה נקנית בהם הוא מיעוט שינה (אבות פ"ו מ"ה). והשיב החזון אי"ש: שמונה שעות - זהו מיעוט שינה! ("מעשה איש"). כלומר, שהעיקר הוא לא לישון יותר ממה שצריך. אבל הישן כפי הצורך, זהו בכלל מיעוט שינה.